

5773

Torah from Around the World

קמח אין תורה אין ואם תורה אין קמח אין אם
*Zonder levensonderhoud is er geen Tora
en zonder Tora is er geen levensonderhoud.*
(R. Eleazar ben Azarja, Pirké Avot 3:21)

Sjabbat 26 januari 2013 / 15 sjewat 5773
Sidra Besjallach, Sjemot [Exodus] 13:17-17:16
Tanach blz. 128-145
Haftara 2 Melachiem [Koningen] 4:38-44
Tanach blz. 743

Commentaar door rabbijn Fred Morgan, Senior rabbijn, [Temple Beth Jisrael](#), Melbourne, Australië

Vertaling: Jaap Frank en Sabine Frank-Fiedler
[Het Engelse origineel](#)

Compassiemoeheid en de Uittocht uit Egypte

We spreken in Australië over ‘Eureka-momenten’ wanneer iets dat tot dan als een verzameling vage gedachten in het brein ronddreef, plotseling een inzicht oplevert dat voordien ontbrak. Een dergelijk Eureka-moment overkwam me toen ik de derasja over de sidra van deze week, Besjallach, voorbereidde. Ik realiseerde me dat er in de afgelopen weken steeds één thema door mijn hoofd speelde, waarin de Tora ons opnieuw naar de Uittocht uit het land van slavernij leidde en vervolgens over de Schelfzee naar de vrijheid bracht. Het is een thema met een eigentijdse naam: *compassiemoeheid*. Zoals de naam al aangeeft is er sprake van compassiemoeheid als een, verder zeer betrokken, persoon geen energie meer heeft om aan anderen te geven; wanneer bijvoorbeeld de vraag naar mededogen groter is dan wat er voorhanden is; wanneer de problemen van ‘de wereld’ groter lijken dan zich door de bemoeienissen van een enkel individu te laten oplossen; of wanneer een zorgzaam mens spiritueel wordt overweldigd en verslagen wordt door de enorme omvang van het beroep dat op hem of haar wordt gedaan.

In de diepzinnige derasja over Besjallach die ze verzorgde voor de American Jewish World Service, stelde Sigal Samuel dat de manier waarop Tora de farao en zijn versteende hart laat zien, kan worden gelezen als een vroege schildering van *compassiemoetheid*. Sigal Samuel beschrijft de brute wijze waarop de farao het lijden van zijn eigen volk tijdens de tien plagen afdoet, als een verdedigingsmechanisme van de menselijke psyche. Dat verdedigingsmechanisme houdt hem overeind bij de constante blootstelling aan een reeks tragedies. Zelfs - of met name - als hij door zijn eigen gedrag aan deze tragedies bijdraagt. De farao sluit zijn hart voor het lijden van zijn volk, omdat het zijn vermogen te boven gaat om de verantwoording te aanvaarden voor hun lijden.

Samuel ziet eenzelfde verdedigingsmechanisme in de manier waarop mensen zoals wij omgaan met de tragedies waarmee we dagelijks in de media worden geconfronteerd. Ergens voelen we ons verantwoordelijk voor de honger, de gewelddadige verdrijving en volkerenmoord in Verwegistan. Toch zien we geen kans om al te veel om deze mensen te geven. We lopen het risico van *compassiemoetheid* als we ons elke vorm van onrecht die op de televisie langs komt, persoonlijk zouden aantrekken.

Hoe kunnen we dit soort mededogenslijtage, deze spirituele ‘burn-out’ vermijden? Samuel richt onze aandacht op een passage in Devariem, waarin volgens haar het beeld van een verhard gemoed een opmerkelijke comeback maakt. Namelijk in parasja Re’eh, waarin we worden gewaarschuwd ons hart niet van de behoeftige af te keren, omdat er altijd armen temidden van ons zullen leven. We worden dan ook als volgt aangespoord: „Weest vrijgevig tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is” (Devariem 15:11). Rasji geeft een scherpzinnig commentaar op het woord ‘behoefstig’, *anijecha*. Hij wijst erop dat het woord hier met maar één *joed* wordt geschreven in plaats van met de twee die je zou verwachten. Het woord ‘arm’ heeft derhalve betrekking op één enkele persoon. Door ons te richten op een enkel individu, stelt Samuels, krijgt mededogen een nieuwe impuls. Als we onze zorgzaamheid te zeer over velen verdelen, lopen we het risico van compassiemoetheid, de verharding van ons hart. Juist omdat „armen er altijd [zullen] zijn bij u” (Devariem 15:11) – juist omdat het probleem zo enorm en overweldigend lijkt te zijn – draagt de Tora ons op om vooral, aldus Samuel, hoogst individuele betrekkingen aan te knopen. De weg naar het universele, zo suggereert Rasji, loopt via het specifieke. Daarbij wijst Samuel erop dat zelfs farao’s ‘hart van steen’ zijn hardheid verloor toen hij zag dat zijn eigen kind tijdens de grote plaag werd omgebracht. Dat was het moment waarop hij het joodse volk uit hun slavernij vrijliet.

Het verhaal van Besjallach en zelfs het totale verhaal van Exodus wordt vaak gezien als de weergave van de geboorte van een volk, als een beschrijving van de quasi historische oorsprong van het joodse volk. Het boekstaft echter evenzeer het ontstaan van onze ethische en sociale verantwoordelijkheid als individu voor hen die nog slaven zijn, ongeacht wat we onder slavernij verstaan. Als we de verantwoordelijkheid voor teveel mensen op ons nemen, lopen we het risico dat we degenen die lijden, en met wie we voortdurend worden geconfronteerd, de rug toekeren. Dat we ons hart voor hen afsluiten en hun lijden negeren, vanwege de noodzaak om onszelf te beschermen tegen compassiemoetheid. Ik heb de indruk dat veel leden van de joodse gemeenschap zich op een dergelijke manier opstellen tegenover wat de internationaal bekende jurist en mensenrechtenactivist Irwin Cottler ‘Rwanda-momenten’ noemt. Momenten waarop we een volkerenmoord voor onze ogen zien gebeuren en er niets tegen ondernemen. Cottler geeft manieren aan waarop de internationale gemeenschap kan reageren op de genocide, zoals die zich in gebieden aan de grens met Zuid-Soedan voordeden en voordoen.

Toen ik indertijd sprak over Cottler's alarmerende berichten, confronteerde een gemeentelid mij terecht met de vraag wat wij individuen eraan kunnen doen. Als we het thema van compassiemoeheid serieus nemen en Rasji volgen in zijn commentaar met betrekking tot de armen, dan moet het antwoord zijn: een individu verhoudt zich veruit het geloofwaardigst tot een ander individu. Als we écht onze verantwoordelijkheid voor anderen willen waarmaken bij elke tragedie die velen treft, moeten we het individu zien te vinden. Daartoe moeten wij onszelf trainen in het zien van het onrecht dat zich in andere delen van de aardbol voordoet; we moeten de mediaverslagen in de gaten houden en er op gefocust blijven. Net zoals wij betrokken blijven bij wat zich in Israël afspeelt. Onderwijs en ontwikkeling leidt tot meer betrokkenheid en aandacht, en door die zorgzame betrokkenheid kunnen we wellicht intieme, directe wegen ontdekken om individuen hernieuwde moed en hoop te bieden.

Er is geen sprake van compassiemoeheid bij het sponsoren van een kind uit een door strijd verscheurd gebied in Afrika, of bij het aansporen van vrienden om bij te dragen aan de bouw van een weeshuis in een door geweld getroffen provincie in Zuidoost Azië, of in het steunen van een concreet liefdadigheidsproject ten behoeve vrouwen en kinderen die beschermd moeten worden tegen misbruik en intimidatie. Aandacht geven aan dit soort specifieke noodsituaties opent ons hart en geeft ons mededogen en onze betrokkenheid een nieuwe impuls.

Compassiemoeheid is een aangeboren menselijke karaktertrek, die onze inzet ten behoeve van de ander in de weg staat; zelfs wanneer we ons van onze verantwoordelijkheid om te helpen bewust zijn. De waarachtige mitswa is om de compassiemoeheid te omzeilen en het mededogen in stand te houden.

Ik beleefde mijn 'Eureka-moment' toen ik inzag hoezeer de Uittocht uit Egypte, de bevrijding uit slavernij, juist voor óns verplichtingen scheidt.